

УДК 070.23:321.7

ТРУДНОЩІ ПЕРЕДАЧІ ІНШОМОВНИХ ВЛАСНИХ НАЗВ В УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ЗМІ

Карась М.А.

Утвердження мовної і культурної розмаїтості, поглиблення поваги до державних, національних, регіональних і місцевих мов залишається актуальним викликом на початку 21 століття як у Європі, так і у світі в цілому. Визначний вплив на формування атмосфери толерантності у мовній свідомості суспільства належить засобам масової інформації. Проте стрімкість інформаційних потоків у добу інформаційного суспільства може спричинити певні проблеми. Відомий мовознавець О.Д. Пономарів, звертаючи увагу на поширення у засобах масової інформації неправильних варіантів іношомовних власних назв, наводить деякі характерні приклади: Гьоте, Кьольн замість правильного Гете, Кельн; Ханс, Хельмут замість правильних Ганс, Гельмут і багато інших. “Хотілося б, щоб це запам’ятали диктори й коментатори українського радіо і телебачення, котрі не тільки не читають жодних мовних порад, а й не заглядають у словники української мови”, – підкреслює професор [1, с.20]. У цій статті розглядаються причини виникнення помилок під час адаптації українською мовою власних назв ряду європейських мов, що використовують латинську графічну основу, а також наводяться способи уникнення неточностей, що набули поширення у вітчизняних засобах масової інформації.

Етнографічна карта Європи налічує 79 народів, з яких 51 користується на письмі латиницею [2, с.176-177]. Цілоком зрозуміла природа виникнення різнопрочитань у власних назвах. Адже звідси випливає, що для успішного опрацювання міжнародної інформації відповідальному працівникові ЗМІ потрібно мати початкове володіння півсотнею мов! Загалом труднощі журналістів і редакторів викликають два чинники. По-перше, мови мають свої власні традиції передачі тих чи інших звуків на письмі. По-друге, у багатьох мовах вживаються діакритичні (надрядкові та інші) знаки, які у англійській мові, передусім у її спрощеному електронному варіанті, нівелюються.

Розгляньмо почергово обидві групи неточностей і помилок на прикладах. “Генерал колишньої югославської армії Драголюб Ожданік прибув до Міжнародного трибуналу у Гаазі”, пише одна з центральних газет [3]. Сербське Ojdanic редактор міжнародних новин передає з двома помилками, оскільки j позначає звук й, а с – ч. Відповідно прізвище Ойданіч легко спотворюється на Ожданік.

Португальська мова має “пастками” літери j, s, o, x. Вони, на відміну від спорідненої іспанської, вимовляються відповідно як ж, з, у, кш. Редакторам і журналістам необхідно враховувати це, готуючи до друку повідомлення з країн, де поширена португальська, окрім власне Португалії, це Бразилія, Ангола, Мозамбік та деякі інші колишні колонії у Африці і Азії. Наприклад, правильним прочитанням імені і прізвища президента Мозамбіку – Jose Dos Santos буде Жозе Душ Сантуш, а лідера Східного Тимору і лауреата Нобелівської премії миру Xanana Gusmao – Кшанана Гушмау.

Особливу пильність під час адаптації власних назв угорською мовою слід виявляти, серед інших, до літери *g*, яка на відміну від решти мов передає звук *д*. *Magyar* – маляр, тобто угорець, *Georgy* – Дьордь (чоловіче ім'я), *Nagy* – Надь (прізвище лідера Угорського повстання 1956 року) та ін.

Турецька мова головними увагами має літери *s*, *u*. Перша позначає звук *дж*, *i*, на жаль, досить часто у повідомленнях преси можна натрапити на помилки з транскрипцією цієї букви у турецьких власних назвах. Лідера курдських повстанців на прізвище *Оджалан* (*Ocalan*) один з телеканалів називав *Окалан*, а військову базу НАТО у Туреччині *Інджірлік* (*Incirlik*) газети подавали як *Інсірлік*. Прізвище міністра закордонних справ Туреччини *Абдулі Гюля* (пишеться *Gul*) теж призводить до різночитань. У цьому випадку *u* втрачає надрядковий знак, з яким читається як українське *ю* після приголосної, але про цю проблему нижче.

Чеська і словацька мови мають відмінне від більшості мов прочитання букви *h*. Вона помилково передається як *x* або навіть як проривне задньоязикове *г*, хоча насправді звучить як звичайне *г*. Наприклад, *Praha* – Прага, *Havel* – Гавел. Це слід враховувати у повідомленнях з власними назвами. “В мові українській *x* на місці *h* суперечить здоровому глуздові. Це майже те саме, що замість голова, гриб, глина казати холова, хриб, хлина. Тут можлива тільки фонема *г*,” – пише у цьому зв'язку професор Пономарів [1, с.21].

Одним з “підводних каменів” польської мови є наявність на письмі двох букв *l* – звичайної, яка завжди звучить пом'якшено (*ль*), і *ł* з “хвостиком” (у стандартній англійській цей значок пропадає), що позначає твердий звук *л*. Тому в коментарях спортивного оглядача українського телебачення польський футболіст з явно українським прізвищем *Калужний* (*Kaluzny*) звучить як *Калужний*.

Тепер зупинімося докладніше на другому чиннику. Втрата надрядкових, підрядкових та інших допоміжних знаків – крапок, рисок тощо призводить до комічних випадків. Як повідомляв свого часу власний кореспондент газети “Голос України” у Латвії *Володимир Строй*, російські прізвища *Щукін* і *Шишкін*, правильно написані латиською мовою, але потім спрошені на письмі міжнародною англійською мовою, постають уже як немилозвучні *Scukins* і *Siskins*. Словацька “зірка” хокею *Мирослав Шатан* (*Satan*) у повідомленнях вітчизняних мас-медіа перетворюється на *Саган*, прізвище президента Румунії у варіанті газети “Україна молода” – *Траян Башеску* але *Басеску* у решті ЗМІ. Угорський літератор і Нобелівський лауреат – *Імре Кертес*, але у коментарі радіо “Ера”, деяких газетах прозвучав як *Кертеш*.

У перелічених мовах повне написання букв *s*, *c*, *z*, деяких інших може відрізнитися від форм, що постають на моніторах комп'ютерів зі стрічок міжнародних інформаційних агентств. Наведені букви можуть позначати звуки *с*, *ш*, *ц*, *ч*, *ш*, *з*, *ж* залежно від граматичних правил мови походження.

Рекомендаціями журналістам-міжнародникам є використання українських атласів, завдяки яким можна запобігти неточностям у транскрипції географічних назв. Щодо правильної подачі прізвищ, корисним буде складання власних таблиць труднощів певних мов, звернення до лінгвістичних довідників, переймання досвіду колег, що вже тривалий час працюють з підготовкою до друку міжнародної інформації.

Список літератури

1. Пономарів О.Д. Культура слова. – К., 1999.
2. УРЕ, т.4. – К., 1979.
3. “Голос України” від 26 квітня 2002 року.

Поступила до редакції 27.02.2006 р.